

OD REDAKTORA NAUKOWEGO

*Każdemu z nas wiedza o tym, że jesteśmy tu tylko przelotnymi gośćmi,
a przeznaczony nam czas ma swoje nieprzekraczalne granice,
może okazać się niezbędna jako bodziec, by liczyć dni,
sprawiając tym samym, by one liczyły się dla nas*
Bauman, 2004, s. 151

Życie człowieka jest dane i zadane w kontekście jego ontogenetycznego rozwoju.

Stanowi daną mu przestrzeń i czas ale nie jest jedynie tłem czy wyznacznikiem jego ram, gdyż życie doświadczane samo w sobie jest procesem rozwoju, pod warunkiem jednak własnej aktywności jednostki ukierunkowującej jego działania celowo i świadomie na samorealizację i samodoskonalenie. Bez tej aktywności rozwój się nie dokonuje, zaś życie oznaczać będzie stagnację lub destrukcję (Wysocka, 2008, s. 1041).

W ostatnich dziesięcioleciach dokonały się istotne zmiany w wielu sferach ludzkiego życia, zarówno otwierające nowe możliwości i przestrzenie dla owej samorealizacji i samodoskonalenia, jak i zmiany znacząco pogarszające życie ludzi, zwłaszcza tych, którzy nie nadążają za szybko postępującymi zmianami w sferze społecznej. Najistotniejsze bowiem zmiany zaszły w sferze obyczajowej, co wywołało nowy sposób funkcjonowania człowieka w odniesieniu do dotychczas znanego, a opartego na powszechnie akceptowanych wartościach, tj. silnych więziach międzyludzkich i na rodzinie. Przemiany przede wszystkim zaznaczyły się w kulturze codzienności, cechującej się zmiennością, nietrwałością, nieustannym poszukiwaniem nowych wrażeń, wyzwań czy możliwości, przy jednocześnie nasilającym się poczuciu izolacji w relacjach międzyludzkich, także rodzinnych, w tym samotności i lęku o swoją przyszłość. Umberto Eco (1996, s. 91) określa tę zmienność jako stan „permanentnego przejścia”, w której działają konfliktowo wizja „stara i nowa” naszej rzeczywistości – nowe siły poszukują nowych form życia zbiorowego, kreślenia własnych scenariuszy życia społecznego, zaś siły mocno powiązane z tradycją

zabiegają o przywrócenie znanych im form i wzorców zachowań społecznych opartych na tradycyjnych wartościach i społecznych powiązaniach. W tym kontekście doświadczanie życia jawi się jako proces dynamiczny kształtowany przez indywidualne przeżycia, relacje społeczne oraz kontekst kulturowy.

Jak zauważa Ewa Wysocka (2010)

Człowiek i jego życie są wielorako umiejscowione: w przyrodzie, w kulturze, w społeczeństwie (wśród innych ludzi), w biegu wydarzeń (doświadczeń życiowych) i w przestrzeni czasowej, co wyznacza konieczność określenia w jego życiu zależności zarówno czasowo-przestrzennej, zależności i przynależności do świata społeczno-kulturowego, zaś w efekcie wyznacza zakres jego adaptacji vs konieczności i zdolności do twórczej ingerencji we własne życie i kształt świata (s. 20).

Elżbieta Sujak (2007) stwierdza, że „zaangażowanie człowieka zarówno intelektualne, jak i uczuciowe wyostrza spojrzenie, sprawia, że dostrzega on w prawie każdym wydarzeniu życia elementy wiążące się z przeżywaną przez niego «sprawą», tworzy wtedy jakby drugi «podskórny» nurt myślenia, a przede wszystkim wartościowania” (s. 15).

Doświadczenie życia jest zawsze osadzone w konkretnej sytuacji, relacjach i czasie. Mając to na uwadze, w tekstach, które złożyły się na obecny numer Roczników Pedagogicznych, a opracowanych głównie przez pracowników Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Szczecińskiego oraz współpracującej z Instytutem prof. dr Małgorzaty Michling z Duale Hochschule Sachsen z Breitenbrunn w Niemczech, zobrazowano zróżnicowane doświadczenia życiowe i zaangażowanie różnych osób, grup społecznych, środowisk życia i działania człowieka. Wszyscy autorzy są czynnymi pedagogami i pracownikami naukowymi, co uzasadnia specyfikę podejść do analizowanych problemów.

Artykuł otwierający niniejszy numer pt. *Idea człowieka duchowego Jana Patočki jako inspiracja dla teorii i praktyki wychowania* przybliży zbyt mało znaną pedagogom postać Jana Patočki – czeskiego filozofa, którego dokonania i idee są podstawą rekonstrukcji człowieka duchowego. Anna Murawska, autorka artykułu, podkreśla znaczenie „troski o duszę jako samokontrolującą, samojednoczącą praktykę myślowo-życiową oraz na wspólnotowe zaangażowania człowieka duchowego”; ponadto zaznacza:

[...] filozof zauważał zjawiska charakterystyczne dla sytuacji aksjologiczno-kulturowej. Zwracał uwagę na egzystencjalną próżnię, w której żył człowiek i na związane z nią doświadczenie utraty sensu życia. Jakże aktualnie brzmią słowa:

„Cywilizacja w koncepcji swoich możliwości [...] nie zawiera stosunku człowieka do siebie, a tym samym również do świata w całości i do jego istotnej tajemnicy. Jej

koncepcje spłaszczają myślenie, odzwyczajają od myślenia w głębszym, zasadniczym sensie tego słowa. Oferuje ona namiastki tam, gdzie potrzebny jest oryginał. Wyobcowuje człowieka względem siebie samego, odbiera mu miejsce zamieszkania w świecie włącza go w alternatywę powszednich utrapień i nudy, albo tanich namiastek, a wreszcie brutalnych orgiazmów” (s. 15–16).

Koncepcja bohatera artykułu – człowiek duchowy, to swoisty „program życia”, jak pisze w zakończeniu autorka tekstu, który inspiruje do kreowania własnego działania, w tym szczególnie pedagogicznego oraz społecznego.

Doświadczenie sensu działania społecznego, w którym wartością jest człowiek i jego dobro, zostało opisane w artykule Barbary Kromolickiej pt. *Mądrość i szacunek w praktyce działania społecznego*. Przedmiotem analiz w artykule uczyniono zagadnienie działania społecznego, które ma realny wpływ na życie innych ludzi. W tym kontekście wyjątkowego znaczenia nabierają wartości moralne, jakimi są mądrość i szacunek. Przyjęto, że mądrość i szacunek w działaniu jest powiązana z rozważnością i odpowiedzialnością moralno-etyczną ukierunkowaną na dobro wspólne, co ostatecznie ma dowodzić, że działania społeczne nie tylko powinno być skuteczne, lecz przede wszystkim moralnie sprawiedliwe. Mądrość pozwala dostrzegać konsekwencje własnych działań, natomiast szacunek przypomina o godności każdego człowieka. Ich obecność w praktyce działania społecznego decyduje o tym, czy podejmowane inicjatywy rzeczywiście służą dobru wspólnemu i dobru konkretnego człowieka.

Na doświadczenie śmierci, które jest najbardziej powszechnym i nieuniknionym zjawiskiem w życiu człowieka, a jednocześnie najmniej pożądanym – choć radzenie sobie z nim może mieć charakter rozwojowy – zwraca uwagę Edyta Sielicka w artykule pt. *Edukacja tanatologiczna w erze cyfrowej*. Doświadczenia cierpienia związane ze śmiercią członka rodziny oraz przeżywaniem okresu żałoby ma charakter graniczny i bezpośrednio oddziałuje na wszystkie osoby z otoczenia zmarłej osoby, w tym dzieci i młodzież. Zdarza się jednak, jak pisze autorka artykułu, że dorośli nie dostrzegają cierpienia i bólu, jaki przeżywają dzieci, „nie zauważają ich drogi do poznawania i zrozumienia trudnego fenomenu śmierci i umierania”, co wskazuje na potrzebę edukacji tanatologicznej w Polsce. Ze względu na ogromną popularność istnienia/bycia w przestrzeni wirtualnej, a w niej nowych form memorializacji osoby zmarłej i cyfrowej żałoby, o ile stanowią wirtualną reinterpretację tradycyjnych sposobów ich wyrażania, to w niej właśnie Autorka postuluje prowadzenie edukacji tanatologicznej; stwierdza:

Stajemy więc przed ogromnym dylematem etycznym, jak w tym (nie)ludzkim świecie, między wirtualnością a rzeczywistością wpisać coś tak bardzo mocno ludzkiego i realnego jak śmierć, umieranie, cierpienie, czy też tęsknotę i żalobę. Stawiane jest również pytanie, w jaki sposób w tym wirtualnym obrazie (nie)śmiertelności kształtować i wspierać wzmacniające strategie radzenia sobie z lękiem, cierpieniem i poczuciem osamotnienia, a ponadto zrozumieć psychospołeczne konsekwencje unikania tematu śmierci (s. 49).

Nowe media otwierają nowe przestrzenie do oddziaływania pośredniego, a jednak wzmacniające, co w tak trudnej sytuacji ma wartość bezcenną.

Trudne doświadczenie życia młodzieży naznaczonej niedostosowaniem społecznym – znamionami demoralizacji z powodu m.in. nierealizowania obowiązku nauki szkolnej, zażywanie środków psychoaktywnych, ucieczki z domu czy uprawianiu nierzędu są przedmiotem analiz prowadzonych w artykułach Huberta Kupca, pt. *Pobyt nieletnich w placówce resocjalizacyjnej jako doświadczenie motywujące do zmiany*, oraz Moniki Zięciak, pt. *Znaczenie wsparcia w przygotowaniu nieletnich przebywających w młodzieżowych ośrodkach wychowawczych do doświadczenia samodzielności*.

Młodzież, która trafia do MOW, nie otrzymuje wsparcia w środowisku rodzinnym, które jest najczęściej wieloprotymowe, niewydolne wychowawczo, dysfunkcjonalne czy wprost patologiczne. W związku z tym większość tych młodych osób ma za sobą doświadczenie traumy wynikające z stresogennych warunków życia, deprivacji potrzeb (szczególnie więzi i bezpieczeństwa) oraz rozstania z rodzicem. Specjalistyczna pomoc placówki resocjalizacyjnej w młodzieżowym ośrodku wychowawczym choć jest wciąż trudnym doświadczeniem życia dla młodego człowieka, daje jednocześnie szansę na diametralną zmianę, gdy zaczynają przystosowywać się do zupełnie innych reguł życia, oraz – co niezwykle ważne, a czego dowodzą m.in. wyniki prezentowanych autorskich badań – sprzyja zrozumieniu roli dziecka w relacjach z rodzicami i funkcjonowania w roli ucznia. Wsparcie wychowawcze udzielane przez wychowawców placówki jest kluczowe dla rozwoju samodzielności podopiecznych tych ośrodków. Prezentowane badania (w artykule M. Zięciak) ukazują, że aby kadra MOW skutecznie przygotowała podopiecznych do samodzielności życiowej, to wychowawcy koniecznie „powinni rozwijać w sobie umiejętności posługiwania się dialogiem motywującym, aby prowadzone przez nich rozmowy indywidualne z wychowankiem były efektywniejsze. Inne pożądane działania to organizowanie nieletnim sytuacje usamodzielniające (np. treningi z rozwoju kompetencji społecznych) i podejmowanie współpracy ze środowiskiem lokalnym” (s. 87).

Doświadczenie życia w sytuacji bezdomności z perspektywy realizowanego wsparcia w obszarze pracy socjalnej to problem, jaki podjęła Małgorzata Michling w artykule pt. *The Human in Crisis – Reflections on Social Work with Homeless People in an International Comparison*. Autorka porównuje podejście do systemowego wsparcia ludzi bezdomnych w Niemczech i Australii, podkreślając potrzebę uwzględniania specyfiki kulturowej w podejściu pomocowym. Przeprowadzone porównanie uwypukla różnice i możliwości wzajemnego uczenia się w zakresie międzynarodowej pracy socjalnej postrzeganej jako wzmacnianie pozycji „człowieka w kryzysie”, promowanie jego godności, samostanowienia i uczestnictwa.

Problem specyficznego doświadczenia życiowego rodzin o pochodzeniu migracyjnym żyjących w Republice Federalnej Niemiec przedstawia Aleksandra Sander w artykule pt. *Společno-ekonomiczne uwarunkowania sukcesu szkolnego dzieci z rodzin migracyjnych w Niemczech*. Autorka prezentuje oraz omawia wyniki badań odnoszących się do ich sytuacji społeczno-ekonomicznej i kulturowej, która pośrednio warunkuje sukces szkolny ich dzieci. Migracja jest trudnym doświadczeniem życiowym dla całej rodziny. Sander skupia się jednak wyłącznie na sytuacji edukacyjnej dzieci z rodzin migracyjnych, przyjmując założenie, że „społeczna pozycja rodziny ucznia, która wpływa na poziom nabywanych kompetencji i jego sukces szkolny, związana jest z występowaniem różnic w statusie ekonomicznym, kulturalnym i społecznym rodziny pochodzenia”. Autorka podkreśla znaczenie działań na rzecz integracji społecznej migrantów, które powinny bazować na posiadanych zasobach rodziny i odkrywaniu utajonych potrzeb.

W artykule pt. *Pandemia i wojna a „uczenie się przez całe życie”*. *Wybrane lekcje życiowe Ukraińców zamieszkujących w Polsce* Anna Linka powraca do idei uczenia się przez całe życie, co było głównym postulatem Jacques’a Delorsa, wyartykułowanym w raporcie UNESCO: *Edukacja: jest w niej ukryty skarb*, jednak zadanie to odnosi do doświadczenia życiowego, jakie społeczeństwo wyniosło na skutek zaangażowania we wsparcie obywateli Ukrainy zamieszkujących Polskę od czasu wybuchu wojny z Rosją. Obywatele Ukrainy stanowią najliczniejszą grupę imigrantów w Polsce. Autorka opisuje wyniki swoich podłużnych badań jakościowych, na podstawie których „dokonano zestawienia lekcji życiowych, jakie Ukraińcy w Polsce wynieśli z otrzymywania i udzielania wsparcia w trakcie kryzysów pandemicznego oraz uchodźczo-wojennego”. Przeżycia wojenne i konieczność migracji do innego kraju okazały się dużo głębszym i traumatycznym doświadczeniem życiowym niż zagrożenie przeżyta pandemią koronawirusem pomimo tego, iż ogarnęła cały świat.

W dziale Recenzje znajdują się oceny trzech znakomitych książek. Pierwszą przygotowała Natalia Cybort-Zioło na temat książki *Meandry polskiej pedagogiki i pedagoga w przestrzeni wyzwań zmiany społecznej. Z okazji Jubileuszu 40-lecia Uniwersytetu Szczecińskiego*, zredagowanej przez Barbarę Kromolicą, a wydanej przez Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Druga recenzja, Magdaleny Wrocławiak, dotyczy książki jubileuszowej prof. dr. hab. Mariana Surdackiego pt. *Człowiek, wspólnota, dziedzictwo*, pod redakcją Wiesława Partyki, wydanej przez Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Trzecia recenzja, przygotowana przez Agnieszkę Maternę, ocenia książkę Mariusza Szajdy pt. *Boski gen. Narodzenie*, wydaną w Oficynie Wydawniczej „Impuls”.

Numer zamyka sprawozdanie Barbary Chojnackiej, współorganizatorki IV Tygodnia Praw Dziecka, który odbył się w Szczecinie jako przestrzeń troski o prawa dziecka w niepewnych czasach pod hasłem „Fajnie, że jesteś”.

W imieniu własnym i zespołu redakcyjnego dziękuję Państwu Recenzentom i Autorom za zaangażowanie w powstanie niniejszego numeru. Dziękuję Redakcji Roczników Pedagogicznych za okazane zaufanie i powierzenie mi zadania naukowej redakcji numeru drugiego w tomie osiemnastym.

Czytelnikom życzę satysfakcjonującej lektury,
prof. dr hab. Barbara Kromolicka
redaktor naukowa numeru

BIBLIOGRAFIA

- BAUMAN, Z. (2004). *Życie na przemiał* (T. Kunz, tłum.). Wydawnictwo Literackie.
- ECO, U. (1996). *Semiologia życia codziennego* (J. Ugniewska, P. Salwa, tłum.). Wydawnictwo Czytelnik.
- SUJAK, E. (2002). *Żyć lepiej*. Instytut Wydawniczy Pax.
- WYSOCKA, E. (2008). Życie człowieka. W: T. Pilch (red.), *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku* (t. 7, s. 1022–1043). Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- WYSOCKA, E. (2010). *Doświadczenie życia w młodości – problemy, kryzysy i strategie ich rozwiązywania. Próba opisu strukturalno-funkcjonalnego modelu życia preferowanego przez młodzież z perspektywy pedagogiki społecznej*. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.